

TÓFALU

településképi arculati kézikönyve | 2017

készült:

Tófalú Község Önkormányzata megbízásából
polgármester: Ignác Szabolcs
jegyző: Gulyás Imre

314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet alapján

a

Lechner Lajos Tudásközpont,
Nemzeti Médiahatóság,
Büki Nemzeti Park,
valamint az
Egri Járási Hivatal Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatalának
adatszolgáltatása segítségével

készítette:

Hoór Kálmán - főépítész
Boros András - építész
Boros Marianna - környezetirányítási szakértő
Hoór Csilla - munkatárs
Harsányi Péter - munkatárs
Veres Tünde - munkatárs

felhasznált irodalom és adatbázisok:

Tófalú Település Rendezési Terve
Heves Megye Műemlékei
Heves Vármegye Községei - ifj. Reiszig Ede dr.
tofalu.hu
openstreetmap.hu
mapire.hu
fentrol.hu
Rakonczay Zoltán: Természetvédelem. Szaktudás Kiadó Ház Budapest 2002
A Hevesi füves puszták tájvédelmi körzet. Büki Nemzeti Park Igazgatóság Eger 2005
Bepillantás Dél-Heves Természeti Értékeibe Üröm Környezet-és Természetvédelmi
Egyesület, Heves Eger 2013
wikipedia.hu
bnpi.hu
egriborut.hu
Mátraalja borvidék ismertető
kaptarko.hu
Bábalács füzetek-10 Jeles kövek
„Zöld Horizont” Büki nemzeti park.
Veres Zsolt: Homokkő Birodalom Észak Magyarországon. Természet Világa 146. évfolyam.
4. szám

2017

TARTALOM

Tartalom	3
Bevezetés.....	5
Tófalú bemutatása.....	6
Örökségünk	11
Település-karakterek	24
Jó példák történeti l. karakterű településrészhez.....	29
Jó példák telepített l. karakterű településrészhez.....	33
Ajánlások, építészeti útmutató.....	35
Jó példák sajátos építményszíntípusok, reklámhordozók, utcanevtáblák	52

BEVEZETÉS

A településképi arculati kézikönyv a település bemutatásával az épített és természeti értékek megismertetésével, útmutatóval segíti a település fejlesztésében érdekeltet.

Észak-Magyarország, ezen belül Heves megye bővelkedik régi korok történelmi emlékeiben. Ezer év hosszú idő, mégis rohanó világunkban hajlamosak vagyunk elfelejteni mit is jelent ez az örökség. Házaink, templomaink néma tanúi ezeknek a koroknak, még akkor is, ha egy-egy település fejlődésének folytonossága a viharos történelmünknek köszönhetően többször megszakadt. Talán éppen ezért fontos olykor vallatóra fognunk szülőföldünk néma köveit. Nézzünk körül egy pillanatra! Vegyük észre rejtett értékeinket! Ne tévesszen meg minket az sem, ha az idő nyomot hagyott rajtuk. Saját történelmünket rejtik e falak, melyeket hozzáértéssel, szeretettel és hittel a mi feladatunk megőrizni, hozzáadva saját korunk értékeit.

Ez a kézikönyv ebben az értékmegőrzésben és értékteremtésben kíván segítséget nyújtani, röviden bemutatva a település épített és természeti adottságait. Az örökségünk fejezetben kiemeljük azokat az objektumokat, épületeket, műemlékeket, melyek a település önazonossága szempontjából kiemelkedő helyet foglalnak el. Az ajánlások fejezetben áttekintést nyújtunk a község különböző karakterű részeiről, valamint az útmutatóban fogalmazunk meg arról, hogy milyen építészeti eszközök révén tudjuk kedvezően befolyásolni egy-egy utca, településrész összképét. Az utolsó, jó példák fejezetben pedig olyan – a településen található – épületek, utcaképi elemek fotóit közöljük, melyeket vagy egészüket, vagy részletmegoldásait tekintve példaértékűnek tartunk. A kézikönyv csupán egy útmutató, nem helyettesítheti a döntéshozók, az építetők odafigyelését, az építészek felkészültségét, az építésben résztvevők felelősségét.

TÓFALU BEMUTATÁSA

Nevét Tothfalw alakban említik első ízben 1352-ben. Az Aba nemzetségből származott Debrei család birtoka volt, majd Debrei Miklós magtalan halála után 1417-ben Zsigmond király beleegyezésével Kompolti Istváné lett. 1438-ban a Rozgonyi család birtokába jutott. A XVI. század közepe óta a deprői uradalom tartozéka, majd Debrő lerombolása után Ónodhoz tartozik. 1552 — 54 között török pusztítás folytán néptelen, 1564-ben ismét népes. 1575-től br. Ungnad Kristóf egri főkapitány zálogbirtoka, majd Ungnad felesége, Losonczy Anna 1590-ben második férjének, Forgách Zsigmondnak adja át. Eger 1596. évi eleste időpontjában elpusztul, s 1598-ban is pusztán áll. 1603-ban Rákóczi Zsigmond, a későbbi erdélyi fejedelem vásárolja meg az egész uradalmat, Tófalu is Rákóczi-birtok lesz. 1676-ban egyik felét Rákóczi Pál leánya, Erzsébet, férjzett Erdődy Györgyné örökli, másik fele Rákóczi Györgyre száll. 1687-ben az Eger visszavételéért folytatott harcokban ismét elnéptelenedik, 1689-ben is egészen pusztán áll.

1696-ban még csak zsellérek lakják, de 1701-ben már 18 újonnan telekre szállt jobbágy is látható, akik Gyetva és Gács tájékáról, meg a közvetlen szomszédságból költöztek ide. 1689-től a „fejedelmi árvák” — Rákóczi Ferenc és Júlia bírják. Erdődyné 1708-ban utód nélkül hal el, itteni birtokrészét most már II. Rákóczi Ferenc fejedelem és nővére, Júlia (férjzett Aspremont-Reckheim Ferdinándné) bírják. A Rákóczi-szabadságharc után a fejedelem birtokát az uralkodó elkobozza és gr. Althan Mihálynak adományozza, míg Aspremontné megtartja birtokait. 1730-tól 1740-ig Grassalkovich Antal megvásárolja mind az Aspremont-, mind az Althan-birtokot, s így 1741 — 1841 között a három Grassalkovich Antal lesz a deprő—parádi uradalomhoz tartozó Tófalu birtokosa. Közben 1776 — 1824 között az Orczy család, 1825 — 1839 között Kaán Sámuel és Ullmann Móric, 1840 — 1847 között gr. Károlyi György bérlő. Miután 1841-ben a harmadik Grassalkovich Antal magtalanul hal el, birtokát nővérének, Teréznek férje, Forgách János kapja meg, de 1847-ben eladja az akkori bérlőnek, gr. Károlyi Györgynek

Tófalu-történelmi pillanatkép

Tudod e, hogy Tófalu határában, a 3-as főút és a Kígyós-patak között dimbesdombos területen található az ún. Honvéd-halom. .Annak idején még az itt lakó nép adta ezt a nevet a területnek, mert az 1849-es Kápolnai csatában a magyar honvédek itt telepítettek ágyúállásokat. Ezen a Honvéd-halmon található a **Kiskút**.

A **Kiskút** nevet szintén a nép adta a helynek, de hogy mikor, ma már a történelem homálya fedi. Azelőtt a határrész neve Vágás és Baglyos néven volt ismert. E domb oldalán, a falu felé eső részen ki tudja milyen régen egy forrás fakadt fel, amit kimélyítettek, hogy meríteni lehessen belőle. Nagyon régóta, lehet 200 éve is, hogy szokássá vált e forráshoz a környező falvakból szép időben, vasárnapokon, valamint Mária-ünnepeken kijárni, ájtatoskodni. Főként Nagyboldogasszony napján (augusztus 15.), amikor szinte az egész falu processzióval kivonult. Egy oszlopra szerelt Mária-képet vittek elől, amit a forrás fölé állítottak. Itt a pap ünnepi misét tartott. A forrás búcsújáró helyé alakult.

Császi Irén tanulmányában, 2005-ben így ír erről a helyről: Heves megyében Tófalu és Kerecsend között népi kezdeményezésre jött létre Honvédhalmi Boldogasszony kegyhelye, a honvédhalmi vagy tófalui szentkút. Írásos említése 1887-ből származik, mikor Varga Lajos jászárokszálási énekes ember a nép száján élő emlékeket lejegyezte. Újabb említése 1948-ban keletkezett kéziratos népénekben olvasható, Honvédhalmi Boldogasszony címmel, melyben „Szűz Anya legszentebb kútjaként” ismerjük fel. Virágzó időszaka 1948 és 1975 között volt, abban az időszakban mikor az elmúlt rendszer vallásellenessége erősödött. A tófalui szentkút létrejöttében a környékbeli német nemzetiségnek, hosszú ideig tartó megmaradásában a magyar történelmi eseményeknek is nagy szerepe lehetett.. A tófalui Mária tisztelet indítói lehettek a környékre telepített német eredetű katolikusok. Már Varga Lajos 1887-ben a szentkút eredetére a XVIII. század végét jelöli meg „Majdnem száz évvel ezelőtt bizonyos jámborságáról ismert egyén... egy kisdud halom tetején Fájdalmas Szűz Mária élő alakját vélte meglátni, " Ld: Császi Irén Az Egri Múzeum Évkönyve 2005

Shokás volt a forrásból vizet hazavinni, betegekkel megitatni, vagy a beteg testrészt lemosogatni, gyógyulást remélve. Maga a táj is igen kedves, áhítatra sarkalló, szép a kilátás az egész Tarna mentére, sőt a Mátra déli oldalára is. Az öregektől úgy hallani, hogy a forrás vize a legnagyobb aszály idején sem apadt el, miközben a közeli Kígyós lapon, a mélyre ásott gulyaállási kútból kiszáradt többször is a víz. Egyszerű észjárású elődeink számára, akik sem geológiáról, sem hidrológiáról nem hallottak, ezen tény igen jelentős, csodával határos volt.

A földterületnek a kiskúti táblával és a két háború közt megszűnt Honvéd-halom pusztával, a Debrői-uradalom tartozékaként, tulajdonosai a gróf Károlyi család tagjai voltak. Bizony nem nézték jó szemmel, hogy Tófaluból, de más helyekről is csoportosan, gyalogosan, de sokszor lovas kocsikon járnak a hívek imádkozni, sokszor kárt okozva a vetésben. Az öregek emlékezete szerint, akik akkor még gyermekek voltak, a Kiskutat, ezért betemették, így gátolván a zarándoklatokat. A forrás vize azonban nemsokára újra a felszínre tört, s

szétfolyva a lejtőn a tábla egy részét úgy feláztatta, hogy az uradalom ökrei térdig süppedtek a sárba. A falubeliek ezt intő jelnek véve, újból kiásták a **Kiskutat**, hordván a vizet a betegeknek, virágcsokrot kötöztek az újból felállított Maria képre. Így folyt a huzavona az uradalom és a falusiak között hosszú évekig, míg nem egy igen jelentős esemény szabott irányt a fejleményeknek. Történt egyszer, hogy a tisztartó úr hintón közeledett Debrő felől Honvéd-halomra, de ahol az út a Kiskút felé elkanyarodik, a hintó előtt a lovak egyszerre csak megálltak. Kérdi a tisztartó a parádés kocsistól: - No mi van? Miért álltunk meg? Azt mondja erre a kocsis: - Nem mennek a lovak! Erre a tisztartó: - Vágj közénk! A kocsis közben a kalapját is levette: - Hát nem látja tisztartó úr előttünk a körmenetet a **Kiskúthoz**? Felel a tisztartó. - Én bizony nem. Mikor aztán elvonult a körmenetes látomás, a lovak megindultak maguktól, a kocsis is feltette a kalapját, az ura pedig a háta mögött nagyon megszeppenve, azon gondolatra jutott, hogy itt most egy csodaszámba menő esemény játszódott le. Beérkezvén Honvéd-halom pusztára ki is adta a parancsot a kerülőnek, hogy engedje a népeknek a zarándoklatokat. A mai kor modern gondolkodású embere erre könnyen azt mondja, hogy nem volt egyéb, mint hogy a lovak a meredek kaptatón kifulladásra megálltak fűjtatni, mert ott éppen egy rövid szakasz a legmeredekebb az útból. Olyan is van, aki a parádés kocsis turpisságát gyanítja a dologban. Mindenesetre elődeink elégedetten nyugtázhatták, hogy a Jóisten működött közre, azt pedig szentül hitték és hirdették, hogy a megholt hívek lelkei tartottak körmenetet a hintó előtt

Az első világháború idejére a **Kiskút** egy beton hídgyűrű szegélyezte forrás volt, még kézzel is meríthető magasságban állt benne a víz. Egy faoszlop állott mellette, rajta a Szűzanya képe. A régi szokás járta a háború előtt is, utána is: imádkozni kijárni, betegek kívánságára vizet hozni, egy-egy vadvirágból font, vagy kötött csokrot, koszorút elhelyezni. A víz, ami sohasem apadt ki, nem volt olyan különleges összetételű, mint az elismert gyógyvizek, mint a mátrai salvus vagy a csevicekutak. Egyszerűen tiszta forrásvíz volt, amit a reménykedés, az erős hit a gyógyulásban mégis híressé tett. A háború utáni években más falvakból vonaton is jártak csoportok, Kápolnán vagy Aldebrőn kiszállva zarándokoltak a vízért. A 3-as útról a leágazást egy fakeresztre akasztott virágkoszorúval jelölték meg az autósok irányítására. Jelentősebb gyógyulásként közismert Magdus József kápolnai kőfaragóé, aki hálából kőből állított emléket a **Kiskút** mellé. Lassanként (profán szóval élve) divatba jött, annyira, hogy egyre több kisebb-nagyobb szobor sorakozott a kút előtti terecskén. Szent Antaltól Szent Vendelig. Volt olyan élelmes polgár is, aki rendszeresen kijárt az istentiszteletekre és a Szűzanya részére perselyezett a kalapjával, a saját zsebére. Ezen állapotok láttán sokan megütköztek, az egyházi szervek is helytelenítették, ami ott folyt. Az egész azzal ért véget, hogy az ötvenes években a megyei pártvezetés a helybéli vezetést arra sarkallta, hogy tüntesse el az egész komplexumot. A helyi vezetők ettől vonakodtak, hisz mégiscsak megszentelt hely volt, s tartottak a hívők haragjától is. Halogatták a dolgot, mígnem a tsz-ek körzetesítése után, a harmadik szomszédos faluból R. J. és barátja traktorral az egészet elplanírozta, a szoborgyűjteményt a közeli Kígyós árkába túrta. A hívők azonban amit lehetett, a szomszédos templomokba mentették.

A „Tófaluért” alapítvány jóvoltából azóta már újból kiásták a kút aknáját három kútgyűrű mélységig és a víz újból felfakadt. Önkéntesek fáradoznak a „csodatévő szent hely” emlékének megőrzésén.

Forrás:

Helyi idős lakosok elmondása , Tófalu honlapja, Az Egri Múzeum Évkönyve 2005

8. kép. Feldebrői búcsús csoport a szobrok előtt, 1960-as évek.

ÖRÖKSÉGÜNK

Ebben a fejezetben bemutatjuk a település épített és természeti értékeit

Települések épített értékei (általános áttekintés)

Az épített örökség megóvása és fenntartása az emberiséggel egyidős.

A jelentősebb építmények vagy épített környezetek védelmét napjainkban is előírások, jogszabályok határozzák meg, ezáltal is elősegítve a jövő generációk részére történő épített kulturális értékek megismerését, megőrzését.

Az épített örökségvédelem fokozatai:

Nemzetközi védelem – világörökség szintjén meghatározott építmény, vagy környezet megőrzését, nyilvántartását szabályozza.

Országos védelem – műemlékvédelem, amely az országos szinten meghatározott építmény, vagy környezet megőrzését, nyilvántartását szabályozza.

Helyi védelem - helyi, önkormányzati szinten meghatározott építmény, vagy környezet megőrzését, nyilvántartását szabályozza.

„A helyi védelem célja egy adott településnek és környezetének, az ott megtalálható értékes építészeti, táji, valamint az épített környezettel összefüggő természeti jellegzetességeknek minél hitelesebb és teljesebb megőrzése.”

Településképileg meghatározó - helyi, önkormányzati szinten, településképi szempontjából meghatározó építmény vagy környezet nyilvántartása az arculati kézikönyvben, melyek később helyi védelem alá is kerülhetnek.

A fennmaradt és védelemre méltó épületek, épített környezetek, mind történeti, mind pedig művészettörténeti szempontból jelentős értéket képviselnek, ugyanakkor az adott közösség önmeghatározásának is fontos pillérei. Fenntartásuk és méltó hasznosításuk tehát gazdasági, kulturális, végső soron településpolitikai érdek.

Nemzeti emlékhely

A nemzeti emlékhelyek történelmünk legfontosabb helyszínei, az emlékezet egyszerre szimbolikus és valóságos terei. Bár gyakran fontos építészeti alkotások, nem elsősorban műemléki szempontok alapján számítanak jelentősnek, hanem kiemelkedő történelmi szerepük miatt.

Történelmi emlékhely

A történelmi emlékhelyek az emlékezet olyan fontos helyszínei, amelyek nemzeti, felekezeti, regionális vagy kisebbségi szempontból kiemelkedőnek minősülnek. Bár gyakran fontos építészeti alkotások, nem elsősorban műemléki szempontok alapján számítanak jelentősnek, hanem kiemelkedő történelmi szerepük miatt.

Tófalu épített értékei

Szentháromság templom (településképileg meghatározó)
1950-ben épült római katolikus templom.

Templom kereszt (településképileg meghatározó)

Kőkereszt (településképileg meghatározó)

Kő, hasáb alakú párkányos talpazatú, sziklát utánozó háttér előtt koponya, egyszerű, provinciális kőcorpus. A talpazaton évszám: 1781.

Páduai Szent Antal szobor (településképileg meghatározó)

A faragott, festett kőszobor lábazatos oszlopon áll. A lábazaton felirat. Az egyszerű fehér oszlopra helyezett festett kőszobor Szent Antalt ábrázolja: barna szerzetei ruhában, tonzúrás hajviselettel, kezében a gyermek Jézussal.

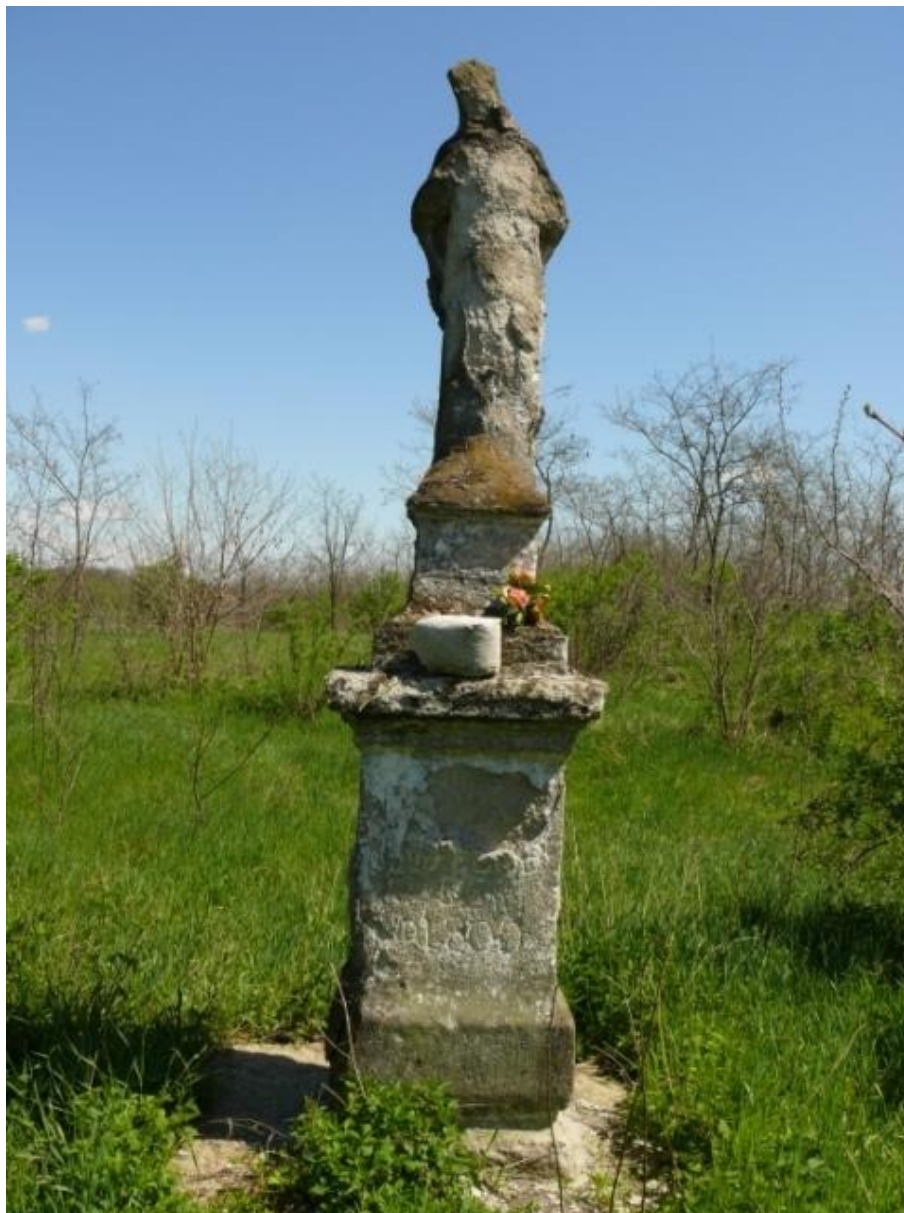
**Kő feszület 1800-as évek – veszélyeztetett (Kossuth utca 3. előtt)
(településképileg meghatározó)**

4 m magas festetlen feszület, 40 cm magas kőkerítéssel körülvéve.

Szent János szobor – veszélyeztetett

(A Tsz. telep melletti akácos szélén, a szeméttelen közelében.)
(településképileg meghatározó)

Honvádhalom

A hazai búcsús hagyományból kiemelkedik Boldogasszony, Mária tisztelete. Máriát idézik a búcsújáróhelyek keletkezéséről szóló legendák, a népének, csodák, és Máriát ábrázolják a kegyhelyek képei, szobrai. Heves megyében Tófalú és Kerecsend között népi kezdeményezésre jött létre a Honvédhalmi Boldogasszony kegyhelye, a Honvédhalmi vagy Tófalui szentkút. Írásos említése 1887-ből származik, mikor Varga Lajos jászárokszálási énekes ember a nép száján élő emlékeket lejegyezte. Újabb említése 1948-ban keletkezett kéziratos népénekben olvasható Honvédhalmi Boldog asszony címmel, melyben „Szűz Anya legszentebb kútjaként” ismerjük fel. Virágzó időszaka 1948 és 1975 között volt, abban az időszakban mikor az elmúlt rendszer vallásellenessége erősödött.

A kápolnai csata (1849. február 26-27) hadmozdulatainak egyik helyszíne a Tófalú és Kerecsend közötti terület volt. A Tárna és a Kígyós-patak által kerített területet Honvéd halma megnevezéssel ismerteti Pesty Frigyes helynévgyűjteménye, miszerint 1849-ben nyerte nevét az itt táborozott, csatázott és elesett honvédekről. A község e külterületét a néphagyomány Honvéd-halmi-dűlő és Honvéd-halmi puszta megnevezésekkel őrzi s a csata idejére helyezi a földrajzi névmagyarozatot, „egy halom, sok honvéd halt meg, s itt temették el őket, az 1849 évi februári kápolnai csata eseményei e területen zajlottak.”

(forrás: wikipedia)

Építészeti részletek

Települések védett területei és természeti értékei (általános áttekintés)

Településünk védett területeit és természeti értékeit akkor ismerhetjük meg a legjobban, ha tisztában vagyunk ezen területek védelmét meghatározó szabályokkal és a besorolások lényeges szempontjaival. Mi is a természetvédelem feladata? Az 1996-ban életbe lépett természetvédelmi törvény bevezette a természeti értékek és területek általános védelmét, mely kiterjed a tájra, a vadon élő élővilágra, a természeti területekre, az élőhelyekre és a földtani természeti értékekre. Az ember által nem bolygatott területen még lehet passzív természetvédelmet folytatni, de területeink döntő részén már szükséges a cselekvő aktív beavatkozás. A természetvédelem célja a tudományos és kulturális szempontból legjelentősebb természeti értékek természetes vagy ahhoz közeli állapotban való megőrzése, fenntartása és bemutatása révén azok közkinccsá tétele.

Fontos tudnunk, hogy a természet közvagyon, országhatárokon belül nemzeti kincs, ennek megőrzése gyarapítása minden generáció feladata. Ezen feladat ellátásához ismeretekre van szükség, oktatással, képzéssel, tudatformálás segítségével sokat tehetünk a természetvédelméért. Mire is kell figyelniünk? Rövid összefoglalásként földtani, növénytani, állattani értékeinkre és közérzetünk szempontjából kiemelten fontos tájképi értékekre. Épített környezetünk szépségét emelik kultúrtörténeti értékeink, melyek múltunk, történelmünk fontos alkotásai, elődeink, őseink megmaradt emlékezte.

Településünk természeti és kultúrtörténeti értékeinek felméréséhez, bemutatásához ad segítséget az alábbi rövid rendszerezés, mely a legfontosabb védett terület típusok listáját, illetve értelmezését tartalmazza:

Nemzeti park az ország jellegzetes természeti adottságaiban lényegesen meg nem változtatott, olyan nagy kiterjedésű területe, melynek elsődleges rendeltetése a különleges jelentőségű, természetes növény- és állattani, földtani, víztani, tájképi és kultúrtörténeti értékek védelme, a biológiai sokféleség és természeti rendszerek zavartalan működésének fenntartása, az oktatás, a tudományos kutatás és a felüdülés elősegítése.

Tájvédelmi körzet az ország jellegzetes természeti, tájképi adottságokban gazdag nagyobb általában összefüggő területe, tájrészlete, ahol az ember és természet kölcsönhatása esztétikai, kulturális és természeti szempontból jól megkülönböztethető jelleget alakított ki, és elsődleges rendeltetése a tájképi és természeti értékek megőrzése.

Természetvédelmi terület az ország jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területe egy vagy több természeti érték illetve ezek összefüggő rendszerének védelme.

Természeti emlék valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület.

Ökológiai folyosó az egyes védett természeti területek, valamint egyes védett természeti területek védőövezete, Natura 2000 területek, érzékeny természeti területek és a természeti területek között a biológiai kapcsolatokat biztosító, vagy ezt elősegítő területeket, területsávokat és területmozaikokat, és ezek láncolatát, valamint az ezeken található élőhelyeket jelentik.

Ökológiai hálózat egyes védett természeti területek, valamint egyes védett természeti területek ökológiai (zöld) folyosókkal biztosított biológiai kapcsolatainak egységes elnevezését jelenti.

Érzékeny természeti terület az olyan extenzív művelés alatt álló terület, amely a természetkímélő gazdálkodási módok megőrzését, fenntartását, ezáltal az élőhelyek védelmét, a biológiai sokféleség fennmaradását, a tájképi és kultúrtörténeti értékek megőrzését szolgálja.

Natura 2000 terület (európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű terület) külön jogszabályban meghatározott különleges madárvédelmi terület, különleges természetmegőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területnek kijelölt terület, illetve az európai unió által jóváhagyott különleges természetmegőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület.

Egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző természeti érték képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van.

A településre vonatkozó természeti értékeket jelen fejezet térképmelléklete tartalmazza. A település természetvédelmével kapcsolatos kérdések a Bükk Nemzeti Park felügyelete alá tartoznak.

Tófalu természeti értékei

Tófalu község a Tarna völgyében helyezkedik el, talajtanilag igen nagy változatosságot mutat. A folyó ártéri szintjén kötött fekete színű réti talaj a jellemző. Ilyen Tófalu keleti határában a „Honvéd halma”, az Ugar dűlő, vagy a nyugati oldalon a „Petespart „ fölötti volt „Fekete” dűlő.

A hajdani természetes növénytakaróból csak mutatóban maradtak fenn kisebb foltok.

A Kígyós patak és a Szóláti patak között húzódó dombhátat és az ettől keletre eső területet is erdő borítja, lenyúlva Tófalu és Kápolna vonaláig.

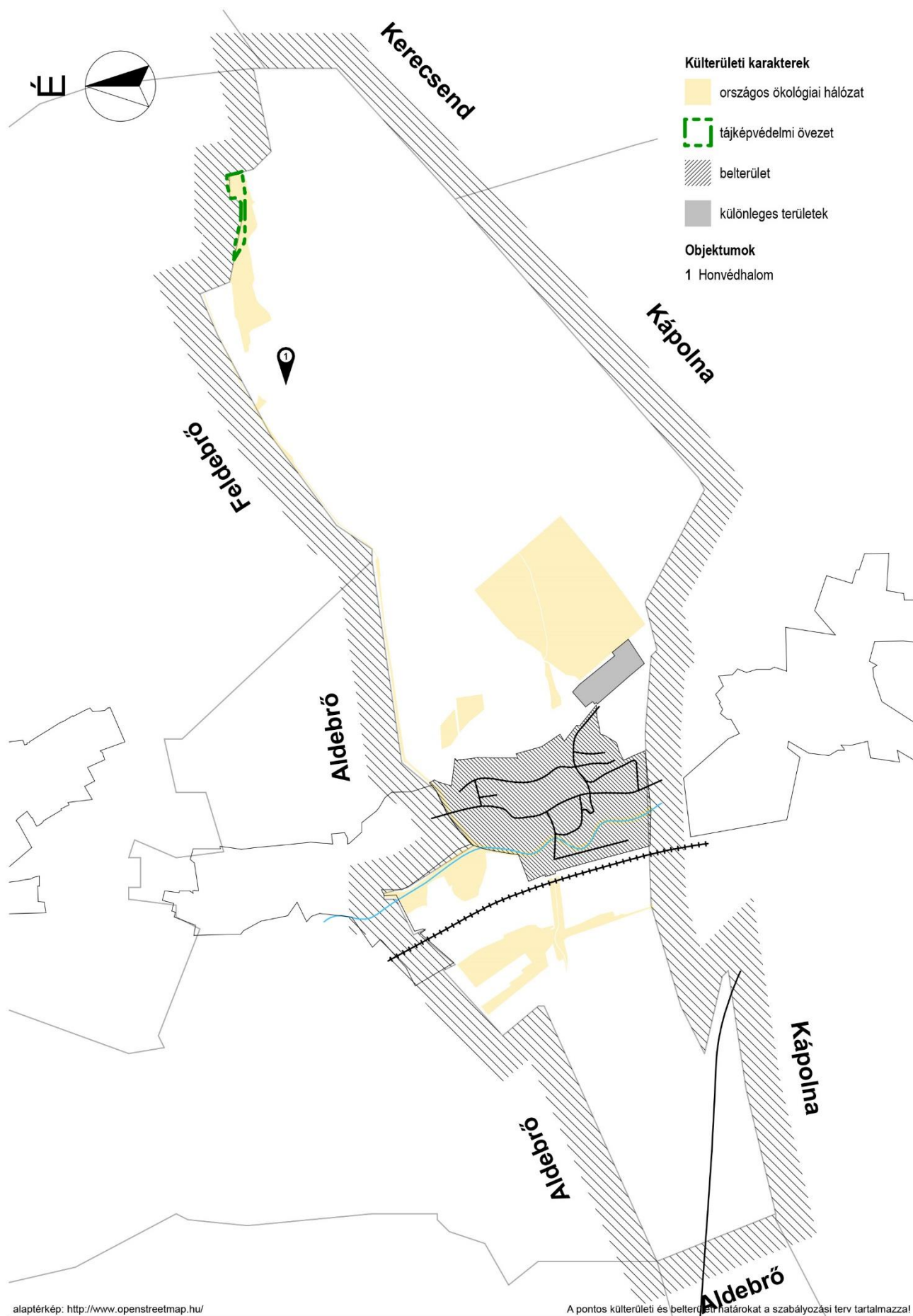
Tófalu belterületén egy-két őshonos fafaj megmaradt és a temető.

A temetőkert déli oldalán a vadgesztenyefák környezetében találunk néhány idős juharfát, amelyek valószínű, hogy nem telepítettek, hanem az eredeti őshonos erdősztyepp társulások maradványai. A temető legmagasabb pontján, pedig egy hatalmas kőrisfát találunk.

A jelenlegi természetes állatvilág is az eredeti ősi faj- és egyed állomány kis része. A területen előforduló békafajok, kecskebéka, levelibéka, varangy.

Madarakban is gazdag terület, énekesmadarak, galambok, szalakóták és ragadozók is megtalálhatók a területen.

TELEPÜLÉS-KARAKTEREK

Ebben a fejezetben és az elkövetkezőkben a település építészeti karaktereivel foglalkozunk

Építészeti karakterek osztályozását sokféleképpen közelíthetjük meg. Az építés ideje, a kor amiben az épület megszületett mindig nyomot hagy a külső megjelenésén is, ezért olyan osztályzási rendszert választottunk, mely alapvetően az építési korszakok alapján határozza meg a karaktereket. A karakterek azonosításában nagy segítségünkre vannak a katonai felmérések I-III. katonai felmérés (1763-1887) valamint Magyarország Katonai Felmérése (1941), továbbá a 60-as évek légifelvételei.

Történeti I. karakterű településrész (1763-1920)

A török dúlás alatt az ország jelentős területe elnéptelenedett és falvak váltak pusztává a hódoltság területén, mely a mai Magyarország jelentős területeit érintette. A 150 éves török uralom után újra benépesülő falvak a 18. sz.-tól az első világháborúig megszakítatlan fejlődést mutatnak, mely a népi építészeti változatos formáit alakította ki. Sok településen még ma is azonosíthatóan létezik ez a karakter. Megőrzése közös érdekünk.

Történeti II. karakterű településrész (1920-1945)

A két világháború között a trianoni trauma után ismét megfigyelhető egy fellendülés, mely bizonyos településeket vidéken is megértintett. Még a „boldog békeidőkben ideális körülmények között alkotó építészek, Kós Károly és a „Fiatalok” köre olyan építészeti stílust teremtett, mely a 30-as években is termékeny talajra talált a vidéki építészeti környezetben.

Telepített I. karakterű településrész (1950-1960)

A két vesztes világháborút és az erőszakos államosítást követően a termelészövetkezetek fellendülő időszakában és a „háztáji” termeléssel kiegészítve a vidéki lakossága gazdasági erősödését jelzi a „kockaházak” tömeges elterjedése. Ez a népi építészettel való radikális szakítást is jelentette, ugyanakkor talán ez az utolsó korszak, amikor falvaink egységes utcaképpel rendelkeztek.

Telepített II. karakterű településrész (1990-)

Az 1990-es rendszerváltás után kialakuló gazdasági helyzet, valamint az építőipari anyagok egyre szélesedő választéka a vidék egységes építészeti arculatának teljes felbomlásához vezetett. Az új telekosztások jellemzően az oldalhatáron álló beépítést elhagyva szabadon álló formát részesítették előnyben. A motorizációval együtt a gépkocsi is, mint jelentős vagyontárgy helyet követelt magának az ingatlanon. A „nappali” helyiség megjelenésével és a tetőtérbeépítések elterjedésével léptékváltáson mennek keresztül házaink.

Mezőgazdasági birtokközpontok

A mezőgazdasági birtokközpont az 1990-es években felszámolt TSZ birtokközpontok újra hasznosulása, az ezzel kapcsolatos átépülés, napjainkban is folyamatban van, illetve új birtokközpontok kialakulása is megfigyelhető.

Ezeknél a külterületi természetben való építettségük okán az építésnél, átalakításnál, bővítésnél a kilátásvédelem, rálátásvédelem és tájvédelem szempontjait is javasoljuk figyelembe venni.

Üdülőházas karakterű településrész

A 80-as évekre már a lakosság jelentős része rendelkezett gépkocsival. A városi létből a vidék nyugalmaiba vágók körében közkedvelté vált a „vikendház”. A hétvégéken megelevenedő jellemzően külterületeken lévő épületek sajátos világot képeznek mind a mai napig.

Átalakuló településrész (kiegészítő karakterjellemző)

A fenti karakterek a legritkábban jelennek meg tisztán. Ott ahol a változás olyan mértékű, hogy az eredeti karakter nehezen felismerhető, esetleg csak az utcaszerkezet és a telekosztás őrzi azt ott az „átalakuló” településrész megnevezéssel jelöljük az eredeti karakter nevének megtartása mellett.

Településkép szempontjából veszélyeztetett településrész

A településrész megváltozott gazdasági és szociális állapota kedvezőtlen folyamatokat indított el, mely napjainkra a településképben is jelentős károkat okozott. Ezen folyamatok okainak feltárása véleményünk szerint fontos, de nem a településképi arculati kézikönyv feladata. A térképen jelöljük az érintett településrészeket.

Tófalu település karaktere

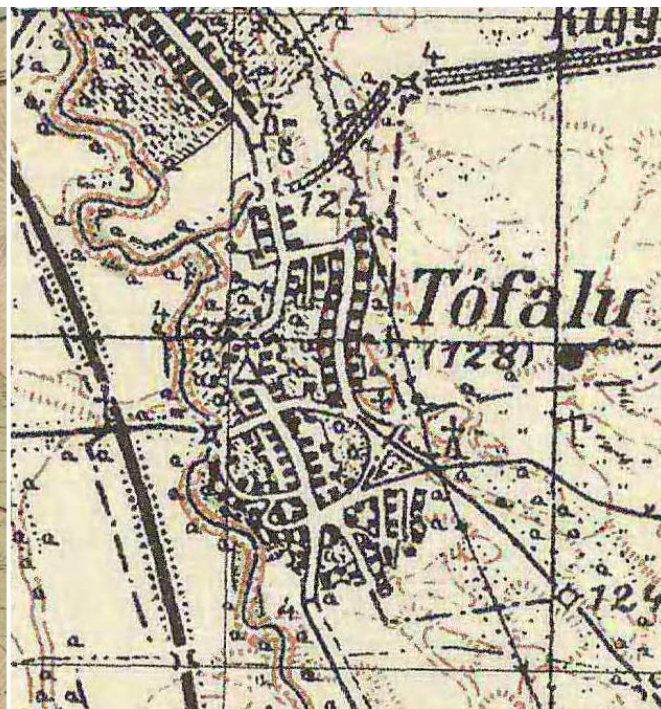
A sírok — kápolnai országút két oldalára épült, részben út menti település, nyugati részén halmazos részletekkel, a kettős beltelek-rendszer nyomaival, északi végén templommal.

A XVIII. század végén a falu lakóházai legnagyobbbrészt a Kápolnáról Verpelétre vezető országút két oldalán sorakoznak (Csinát út, Kossuth L. utca). Néhány ház látszik az innen nyugat felé kiágazó Szögben (Petőfi és Jókai utcák), valamint a Gele nevű falurész elején. (Jós. Aufnahme.) A térképen ez utóbbi terület nagyobb részében kertnek látszik, és alátámasztja ezt a néphagyomány is, mely szerint 1848-ban itt csak istállók voltak, amiket az orosz cári katonaság részére ki kellett üríteni a kápolnai csata előtt. Az 1828 és 1839-ben készített összeírások is azt tanúsítják, hogy csaknem minden gazdának volt „különös kert”-je Tófalun. A jobbágyszabadítás után épült ki az országúttal párhuzamosan keleti irányban a Hangács vagy Kilső sor (Széchenyi utca) és két utca a Gele területén: a Nagy Gele vagy Első Gele (Bem utca) és a Kis Gele vagy Második Gele (Görgey utca). 1920 után a falu újra itt, a Gele területén terjeszkedett, kiépült a Harmadik Gele (Klapka utca) is. 1945 után a Tárná nyugati partján fejlődött tovább a falu, akkor keletkezett az Újtelep (Rákóczi utca) és a Malomalja (Táncsics utca). Mindemellett a falu az országút mentén déli és északi irányban is terjeszkedik, úgyhogy Aldebróvel már teljesen össze is épült. — A faluban általános a szalagtelek, kivéve a Szög nevű területet, melyről ennek alapján feltételezzük, hogy a megosztott beltelekrendszer korában a lakótelkek tömbje volt. A telkeket csak századunk elején kezdték el keríteni.

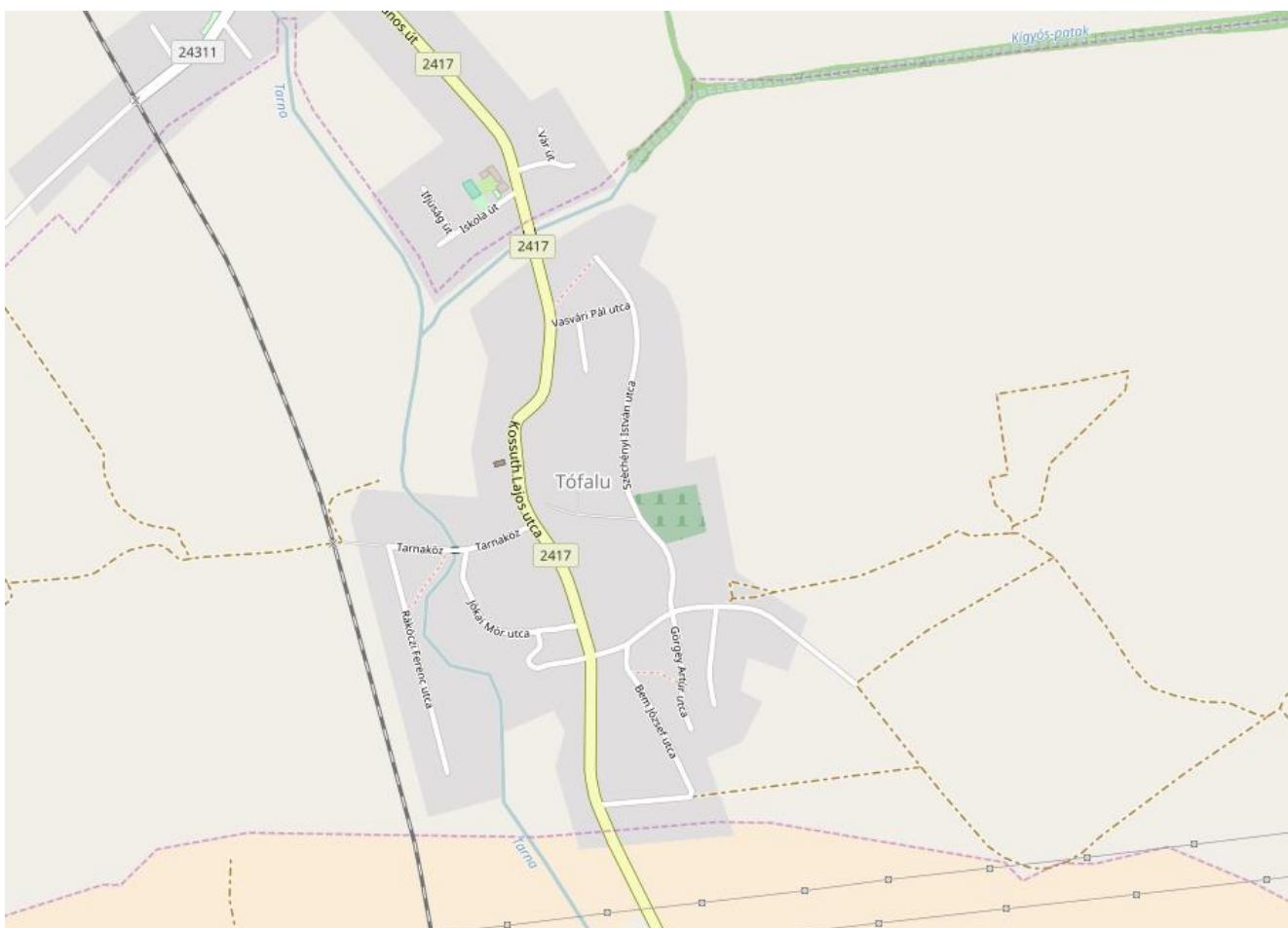

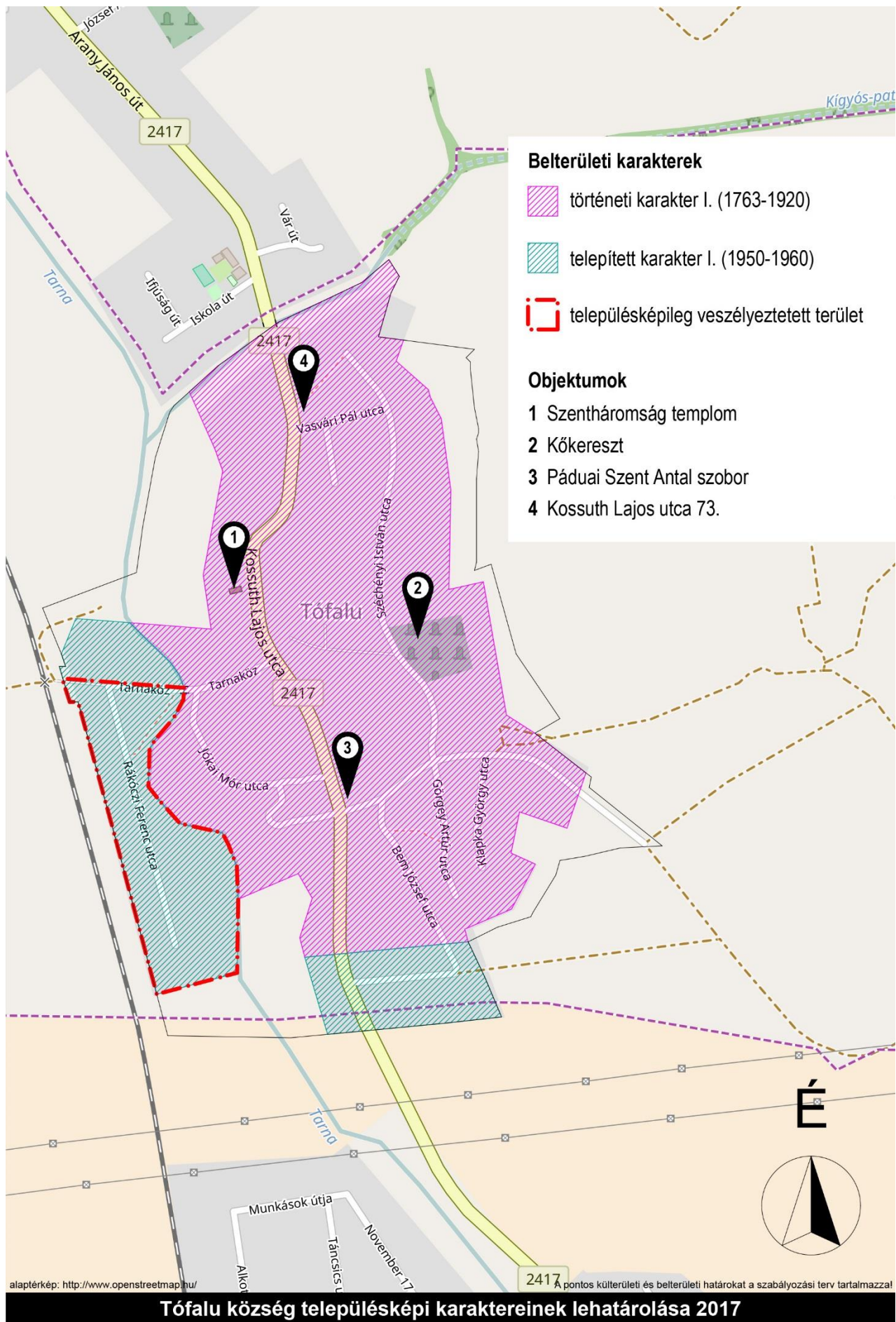
Második Katonai Felmérés (1806-1869)

Magyarország Katonai Felmérése (1941)

Openstreetmap 2017

JÓ PÉLDÁK TÖRTÉNETI I. KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZHEZ

Tófalunak a múlt század építési gyakorlatára jellemző, hagyományos stílusban épített lakóházai vályogfalazattal, szarufás-torokgerendás szerkezetű nyeregtetővel, náddal, zsúppal fedve, gazdag vakolatdíszes véghomlokzatokkal, kő ablakkeretekkel, mestergerendás-deszkás födémmel, szabadkéményes-boglyakemencés tüzelőberendezéssel épültek. A falazat kizárólagos építőanyaga a hagyomány szerint is a vályog. Követ először az 1870-es években hoztak az egri, pütkös-hegyi bányából a kocsmá építéséhez, de parasztházakhoz csak 1945 óta alkalmazzák.

(forrás: Heves Megye Műemlékei)

Aldebrői hatásra itt is találunk fejezetes kőoszlopos tornácos házakat, ugyanakkor sok házat átépítettek. Az átépítés következtében igen jellemző, hogy a tornácot megszakítva kiugratott tömeggel egy előszoba készült az épület középvonalában. A történeti településen vegyesen találunk hagyományos parasztházat, harmincas évekből származó épületeket, valamint kockaházakat is – ezek rendszerint manzárd tetővel készültek.

Kossuth Lajos utca 73.

Manzárdtetős megmozgatott tömegű lakóház. Feltehetőleg a harmincas évekből.

JÓ PÉLDÁK TELEPÍTETT I. KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZHEZ

Tófalu legújabb részei a Táncsics Mihály utca, valamint a Rákóczi Ferenc utca. Ezek az 1950-60-as években épültek ki jellemzően kockaházakkal.

AJÁNLÁSOK, ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Ebben a fejezetben ajánlásokat teszünk a karakterre jellemző építészeti formavilág alapján.

Az építészeti útmutató táblázatos formában ábrák segítségével mutatja be a karakterekre jellemző építészeti tulajdonságokat. Az ábrákhoz rövid szöveges leírást csatoltunk. Minden egyes karakter saját oszlopában jelezzük, hogy a karakterre összképe szempontjából javasolható-e az adott építészeti megoldás.

Az útmutató kizárólag ajánlásokat tartalmaz. Konkrét építészeti elképzelés esetén az illeszkedés szabályait megtartva el lehet térni tőle.

Jelmagyarázat:

Történeti I. karakter

Történeti II. karakter

Telepített I. karakter

Telepített II. karakter

Mezőgazdasági birtokközpontok

Üdülőházas karakter

Településképileg ajánlott

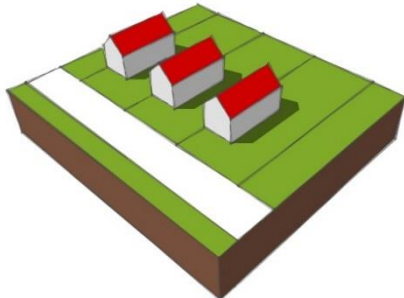
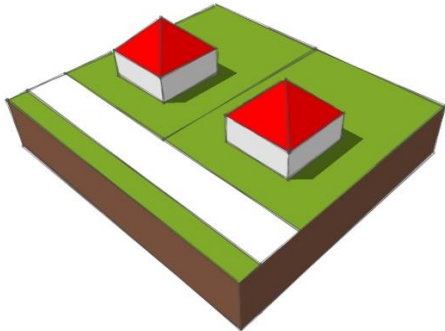
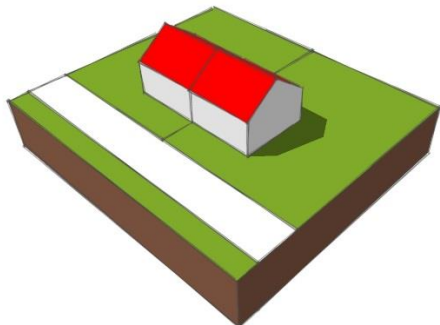
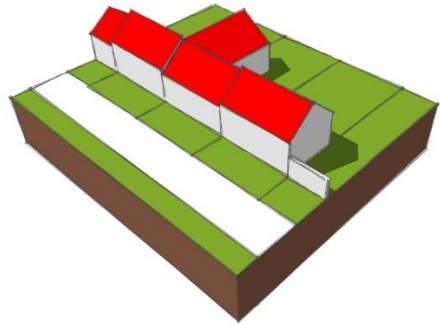
Településképileg nem javasolt

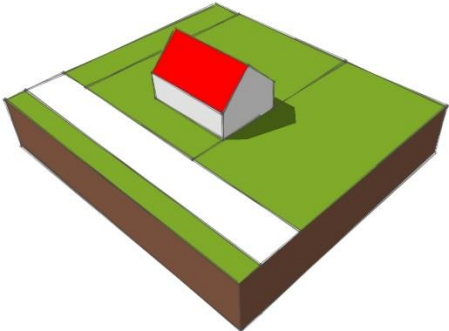
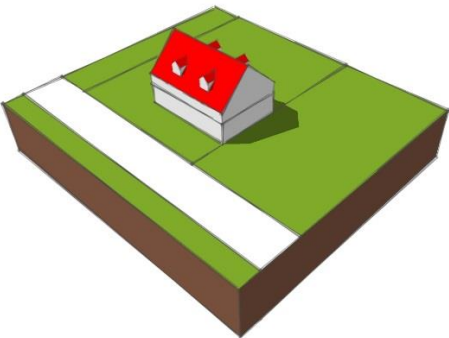
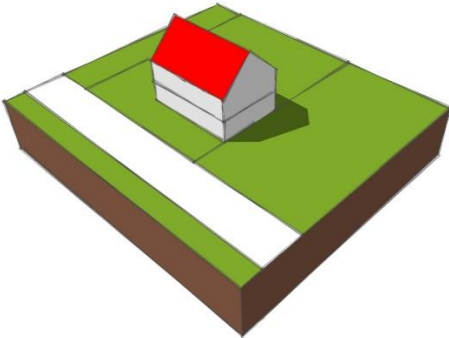
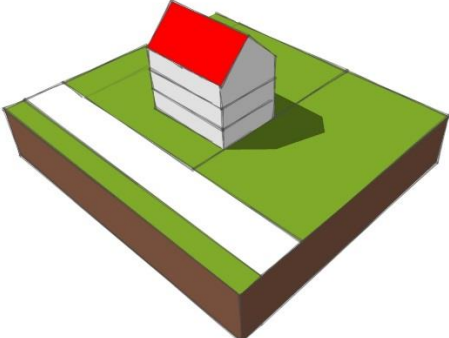

Településképileg elfogadható

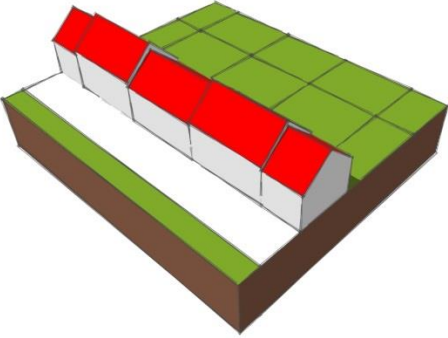
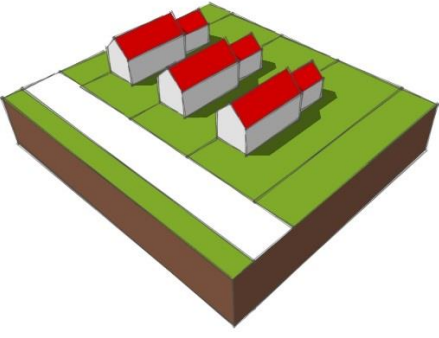
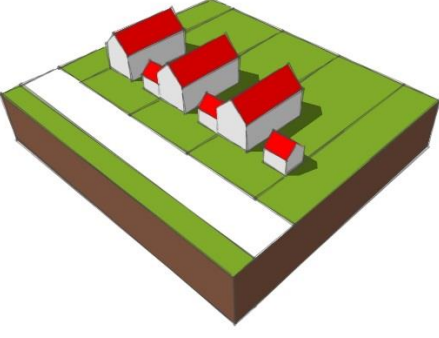
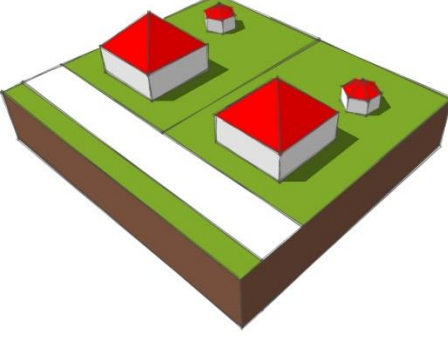

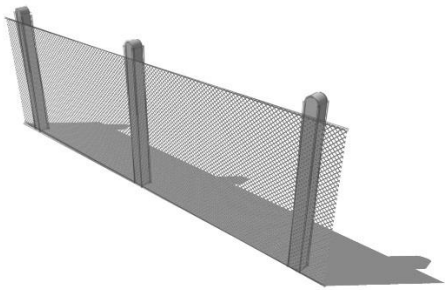
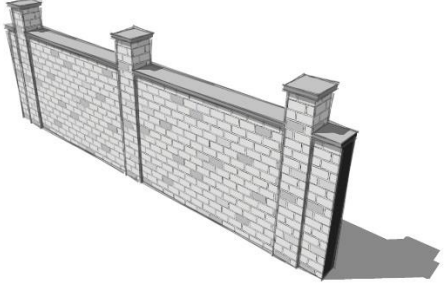
Nem releváns karakter

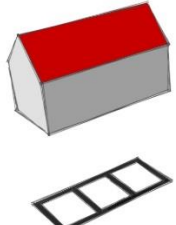
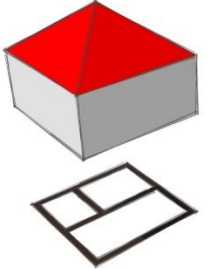
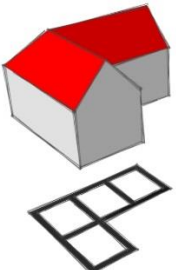
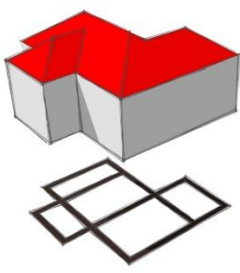
Beépítési mód							
karakterek:							
	oldalhatáron álló beépítés	✓	-	✓	-	●	-
	szabadon álló beépítés	✗	-	✗	-	✓	-
	ikres beépítés	✗	-	✗	-	●	-
	zárt sorú beépítés	✗	-	✗	-	●	-

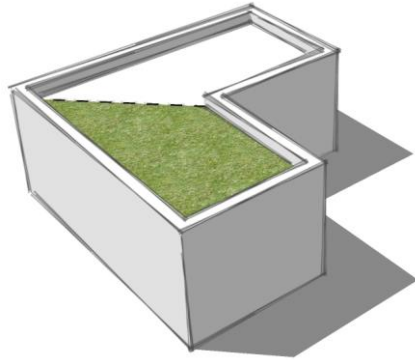
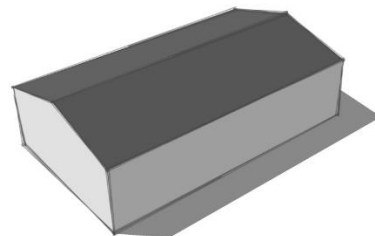
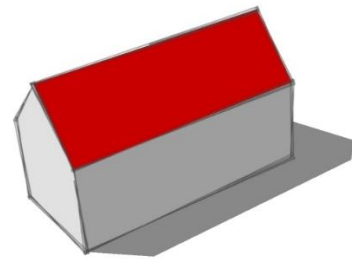
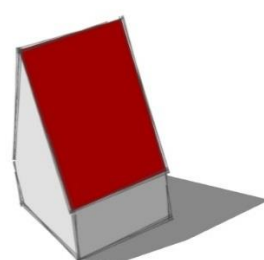
Szintszám						
karakterek:						
	földszintes beépítés	✓	-	✓	-	✓
	földszint + tetőtér beépítés	●	-	✓	-	✓
	egy emeletes beépítés	●	-	✗	-	●
	több emeletes beépítés	✗	-	✗	-	✗

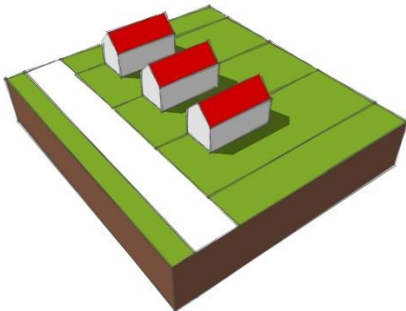
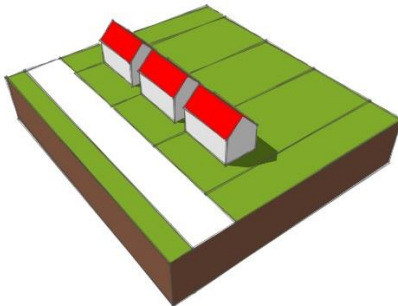
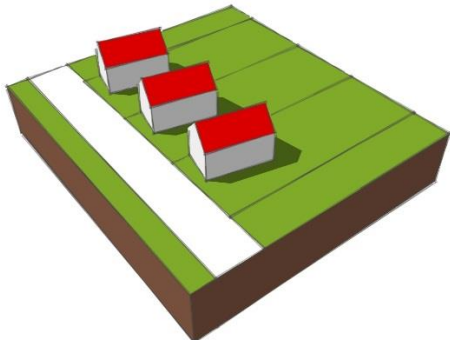
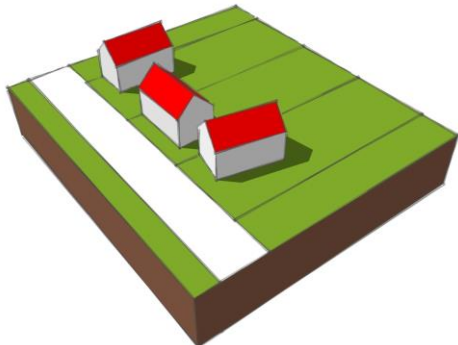
Mellék épületek, kerti építmények

karakterek:							
	melléképület és kerti építmény nélkül	●	-	●	-	●	-
	főépülettel összeépítve	✓	-	✓	-	●	-
	utcafronton külön építményként	●	-	●	-	●	-
	szabadon állóan külön építményként	✗	-	✗	-	●	-

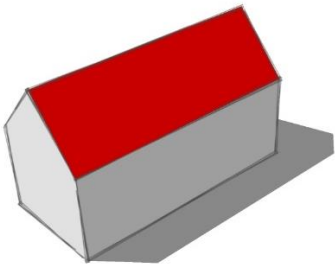
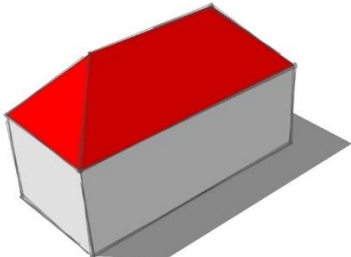
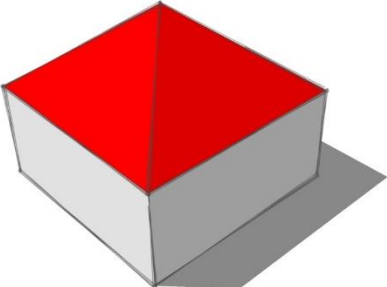
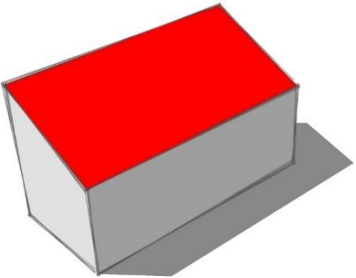
Kerítés kialakítások							
karakterek:							
	drótkerítés	✗	-	✗	-	✓	-
	léckerítés	●	-	●	-	●	-
	áttört kerítés lábazattal	✓	-	✓	-	●	-
	tömör fal kisméretű téglából vakolattal vagy anélkül	✓	-	✗	-	●	-

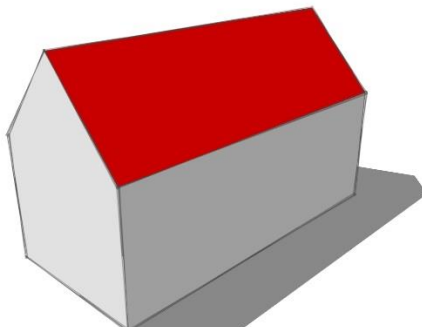
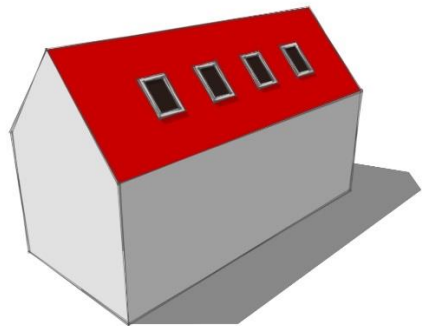
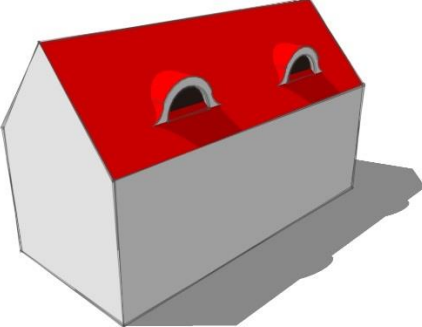
Tömegformálás							
karakterek:							
	egy traktusos tömeg	✓	-	●	-	✓	-
	két traktusos tömeg	●	-	✓	-	●	-
	L alakú tömeg	●	-	✓	-	●	-
	szabálytalan tömegkontúr	✓	-	●	-	●	-

Tetőhajlás							
karakterek:							
	lapostető / zöldtető	✗	-	✗	-	●	-
	alacsonyhajlású tető	✗	-	✗	-	✓	-
	normálhajlású tető (35°-45°)	✓	-	✓	-	✓	-
	meredekhajlású tető	✗	-	●	-	●	-

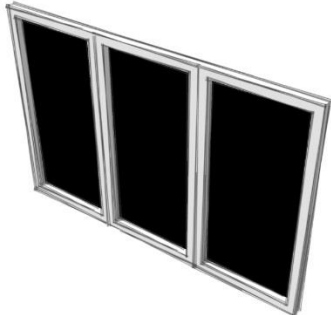
Tető gerinc irány							
karakterek:							
	utcára merőleges gerinc	✓	-	✓	-	●	-
	utcával párhuzamos gerinc	●	-	✓	-	●	-
	utcával szöget bezáró gerinc	✗	-	●	-	●	-
	szabálytalan elrendezés	✗	-	✗	-	●	-

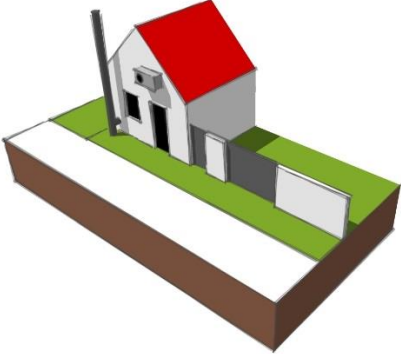
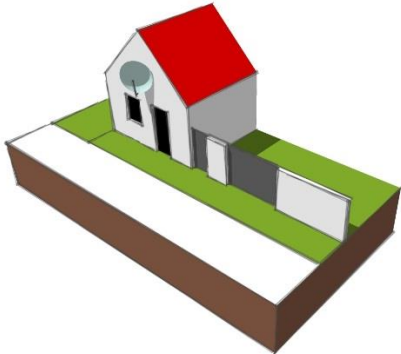
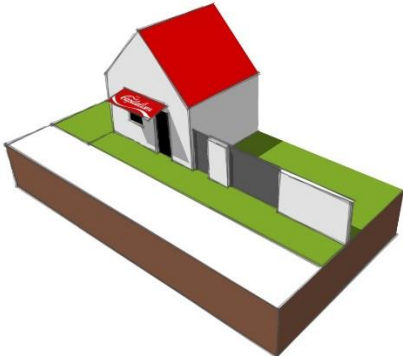
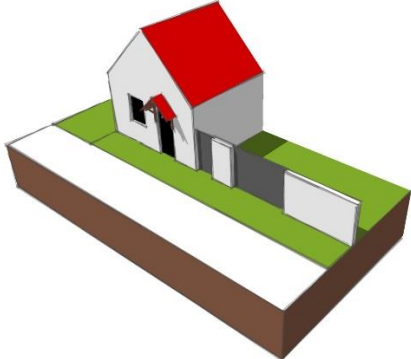
Tetőformák

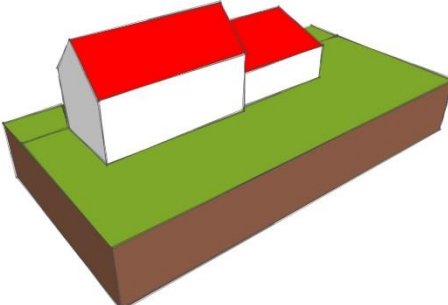
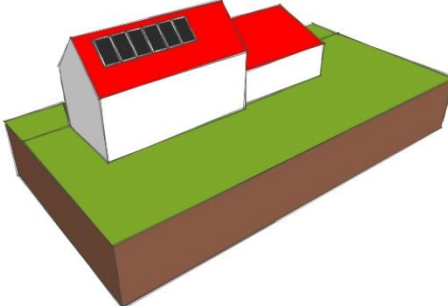
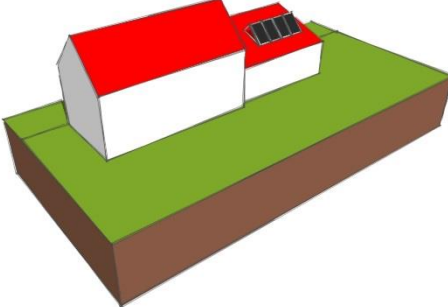
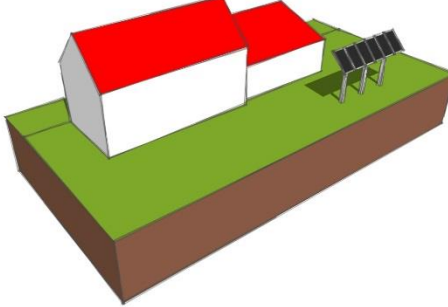
karakterek:							
	nyeregtető	●	-	✓	-	●	-
	kontyolt tető	✓	-	✓	-	●	-
	sátortető	✓	-	✓	-	●	-
	félnyeregtető	✗	-	●	-	●	-

Tetőablakok							
karakterek:							
	nincs tetőablak	✓	-	✓	-	●	-
	tetősíklak	✓	-	✓	-	●	-
	állóablak	●	-	●	-	●	-
	ökörsem ablak	✗	-	●	-	●	-

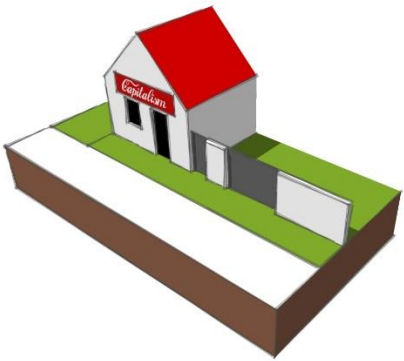
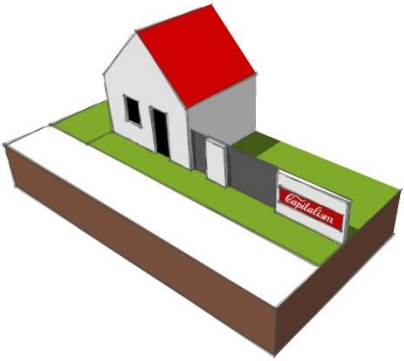
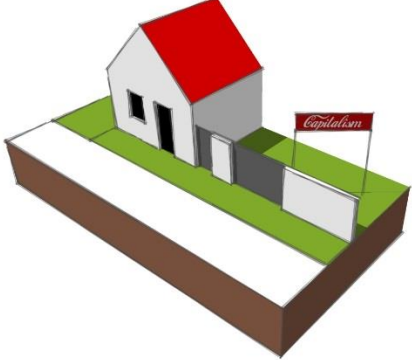
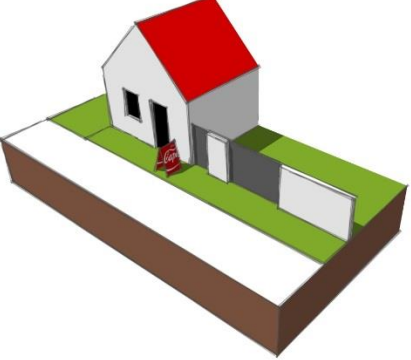
Ablakok

karakterek:							
	hagyományos osztású ablak	✓	-	●	-	●	-
	három részre osztott ablak	●	-	●	-	●	-
	két részre osztott ablak	✓	-	✓	-	●	-
	osztás nélküli ablak	●	-	●	-	●	-

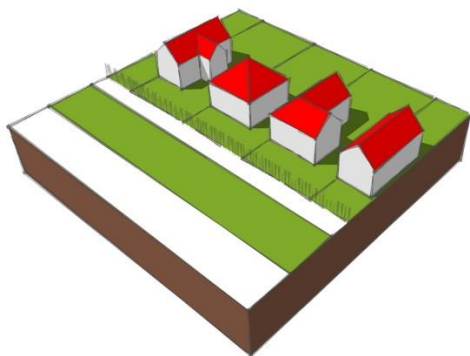
Utcai homlokzat						
	karakterek:					
	gépészeti berendezés utcai homlokzaton	✗	-	✗	-	●
	telekommunikációs eszköz utcai homlokzaton	✗	-	✗	-	●
	napellenző utcai homlokzaton	●	-	●	-	●
	előtető utcai homlokzaton	●	-	●	-	●

Napelem elhelyezés							
	karakterek:						
	nincs napelem	✓	-	✓	-	✓	-
	napelem főépületen (közvetlenül a tetőfedésre szerelve, egy foltban elhelyezve)	●	-	✓	-	✓	-
	napelem melléképületen	✓	-	✓	-	✓	-
	napelem külön alépítményen	✗	-	✗	-	●	-

Hirdetés elhelyezés

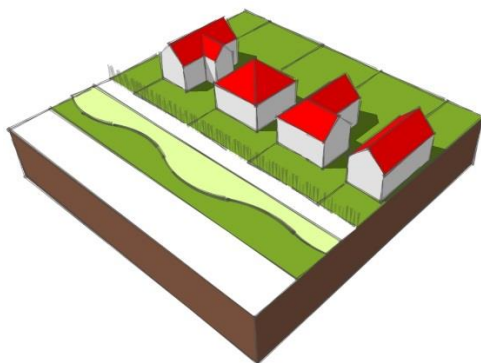
karakterek:							
	hirdetés utcai homlokzaton	✓	-	✓	-	✓	-
	hirdetés kerítésen	●	-	✓	-	✓	-
	hirdetés előkertben, oldalkertben	✗	-	●	-	●	-
	kihelyezett mobil hirdetés	●	-	✓	-	✓	-

Ajánlások útmenti zöld sávok kialakítására (karaktertől függetlenül)

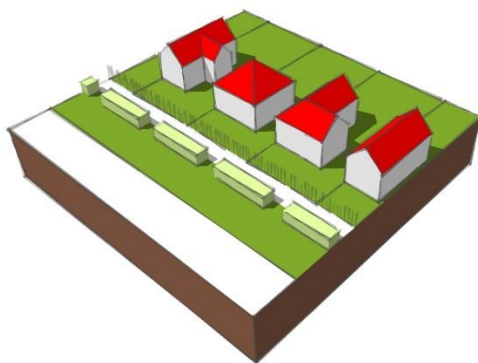
fűvesítés

szűk és nagyforgalmú utcák
esetében javasolt

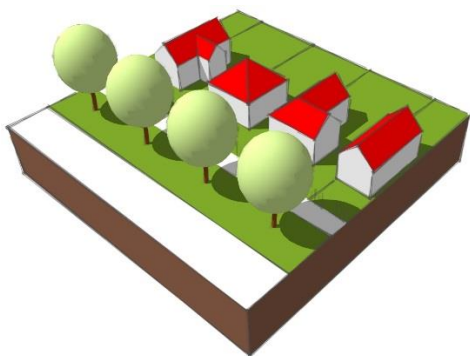
virágágyás

szűk, alacsonyforgalmú utcák
esetében javasolt

cserje, sövény

szélesebb vagy nagyforgalmú
utcák esetében javasolt

fasor

széles utcák esetében
javasolt

Cserjék, sövények és fasorok telepítésénél figyelembe kell venni a bűnmegelőzési szempontokat, valamint be kell tartani a tűzvédelmi előírásokat is. A telepítést továbbá befolyásolhatja a meglévő közművek elhelyezkedése. A Bükki Nemzeti Park által telepítésre javasolt és tiltott növények listáját a településképi rendelet tartalmazza.

Ajánlások homlokzati anyaghasználatra

	Történeti I.	Telepített I.
lábazat	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
homlokzat anyaga	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
homlokzat színe	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
tagozatok	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
nyílászárók	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
külső árnyékolók	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
oszlopok, pillérek	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
korlátok	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
ereszdeszka	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
oromfalak	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
ereszcsatorna	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve
tetőfedés	kiselemes fedés	kiselemes fedés
kémények	meglévőkhöz illeszkedve	meglévőkhöz illeszkedve

A kreatív gondolkodáson alapuló illeszkedést támogatva csak azon karakterek kapcsán teszünk konkrét ajánlást építőanyagokra, ahol az adott épületelem anyaghasználata karaktert befolyásoló tényező. Egyéb helyeken az illeszkedés szabályait megtartva javasolt a különböző építőanyagokat felhasználni.

Ajánlások homlokzati anyaghasználatra

	Mg. birtokközpontok
lábazat	meglévőkhöz illeszkedve
homlokzat anyaga	meglévőkhöz illeszkedve
homlokzat színe	meglévőkhöz illeszkedve
tagozatok	meglévőkhöz illeszkedve
nyílászárók	meglévőkhöz illeszkedve
külső árnyékolók	meglévőkhöz illeszkedve
oszlopok, pillérek	meglévőkhöz illeszkedve
korlátok	meglévőkhöz illeszkedve
ereszdeszka	meglévőkhöz illeszkedve
oromfalak	meglévőkhöz illeszkedve
ereszcsatorna	meglévőkhöz illeszkedve
tetőfedés	meglévőkhöz illeszkedve
kémények	meglévőkhöz illeszkedve

A TSZ központok a 90-es években felszámolásra kerültek, azonban az épületállomány megmaradt, újra hasznosítása folyamatban van illetve külterületeken újabb mezőgazdasági épületek is létesülhetnek, ezeknél az anyaghasználatnál az illeszkedés szabályait javasoljuk figyelembe venni, illetve külterületi természetben való építettségük okán az építésnél, átalakításnál, bővítésnél a kilátásvédelem, rálátásvédelem és tájvédelem szempontjait is javasoljuk figyelembe venni.

JÓ PÉLDÁK SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, REKLÁMHORDOZÓK, UTCANÉVTÁBLÁK

Településeink közterületeit meghatározó sajátos építményfajták, reklámhordozók és egyéb műszaki berendezések a települések fejlődési üteméhez képest rendkívül gyors változásokon esnek át. A technológiai fejlődés újabb, és újabb eszközök és hálózatok megjelenését eredményezi településeinken. A folyamatosan változó műszaki kialakítások miatt igen nehéz, vagy szinte lehetetlen feladat általánosan alkalmazható ajánlásokat tenni. Az utcaképben talán leginkább zavaró léghábeles hálózatok lehetőség szerinti összevonása mindenképpen javasolható, amíg a földkábeles vezetés általánossá nem válik. Majdnem mindenhol elmondható, hogy a sajátos építményfajták és egyéb műszaki berendezések elhelyezésénél kevés jó példát találunk. Ugyan ez a helyzet a reklámhordozók vonatkozásában is. Ez utóbbiak elhelyezésére korábbi fejezetekben karakterenként külön-külön ajánlásokat tettünk.

Közvilágítás, díszvilágítás (LoNNe ajánlások)

A fény hatással van a növényekre, állatokra és hasonlóan az emberekre is. Akár kis mennyiségű, rossz időben érkező fény is megzavarhatja az élőlények belső óráját, a hormonok termelését, vagy akár a teljes ökoszisztémát is károsan érintheti. A ragadozó-zsákmány kapcsolatok felborulhatnak és az éjszakai fajok növekvő mértékben elveszthetik életterületüket. Hosszú távon mindez a biológiai változatosságot is veszélyezteti.

A helyzet javítása érdekében a kutatók négy cselekvési javaslatot fogalmaztak meg.

El kell kerülni a hideg fehér fényű világítást, amely 500 nanométernél rövidebb hullámhosszúságú fényt tartalmaz: Ennek megfelelően 3000K alatti érték javasolt a kültéri világítás színhőmérsékletére.

A világítótestek emyőzése olyan legyen, hogy a fényt oda irányítsa, ahol arra szükség van: Megfelelő emyőzés esetén a kibocsátott fényt nem látjuk közvetlenül. A megfelelően irányított fény nem jut a gyalogosok, járművezetők szemébe, az épületek ablakai felé vagy éppen az égbolt irányába. A fényeknek - még a díszvilágítás esetén is - lefelé kell irányulniuk. Így például a talajszintbe épített fényvetőket, melyek felfelé sugároznak, el kell kerülni.

Az utcákat amennyire csak lehet egyenletesen, és amennyire csak lehet alacsony intenzitással világítsuk meg: Vidéki utakon a 0,3 cd/m² fényűrűség elegendő, amely kb. 4 lux megvilágítással elérhető. Ez az EU útvilágítási szabványoknak (EN13201) megfelelő legalacsonyabb útosztály. Az EU szabványok gyakran sokszor erősebb megvilágítást ajánlanak, mint ami jelenleg a legtöbb európai településen megvalósult.

Igazítsák a kültéri világítást a tényleges használat idejéhez. Este 10 óra, vagy éjfél után jóval kevesebb fényre van szükség, ennek megfelelően a közvilágítás fénye csökkenthető. A megvilágítási szintek akár 50-80%-os csökkentése is lehetséges. A nem közcélú világítást teljesen ki kell kapcsolni, ha nincs arra közvetlen szükség.

forrás:

Világítástechnikai társaság

Övjük meg az éjszakát: Egy nemzetközi tudományos kutatóhálózat ajánlásai a kültéri világítás kapcsán

<https://goo.gl/wqxxqG>

Utcanévtábla

Az utcakép fontos eleme az utcanévtábla és a házszám tábla, de a településen való tájékozódásban is kiemelkedő szerepe van. Ezért különösen fontos, hogy kialakításuk és elhelyezésük egységes elvek mentén történjen.

Az utcanévtáblát az épület sarkához minél közelebb kell elhelyezni. Az elhelyezés magasságának javasolt határértékei: 250-450 cm. Egyes övezetekben előfordulhat, hogy kerítésre kell felszerelni az utcanévtáblát, mert az épület fala messze esik a saroktól, de ez esetben is törekedni kell a legmagasabb elhelyezésre.

1. sor A közterület neve - 70mm verzálmagasság

Házzsámtábla

A házzsámtáblát a bejáráshoz lehető legközelebb, attól jobbra (ritkábban balra vagy középen), 2-3 m-es magasságban kell elhelyezni. Szükség esetén lehetséges a házzsámtábla kapuszerkezetre vagy kerítésre való felszerelése is.

1. sor A közterület neve - 20mm verzálmagasság

2. sor A házszám - 70mm verzálmagasság

Tipográfia

A táblák szöveges feliratának alapkövetelménye a jó olvashatóság. A táblákon az úgynevezett talpnélküli (sans-serif), groteszk betűtípusokkal kiírt információk olvashatók a legjobban. A táblák feliratai számára megfelelő betűtípusok pl. Helvetica, Frutiger, Gill, Arial. A tábla háttérének és a feliratának színe között határozott különbség, kontraszt legyen. A feliratok háttereként homogén felületet alkalmazzunk. A feliratok határozott kontúrral készüljenek. A feliratokat középtengelyesen, minden sort középre zárva kell elhelyezni a táblákon.

Elrendezési vázlat:

